

## RAZISKAVA NARODNOSTNO MEŠANEGA NASELJA HODOŠ - HODOS (občina Murska Sobota) V OKVIRU MLADINSKEGA RAZISKOVALNEGA SOCIALNO GEOGRAFSKEGA TABORA

Peter Repolusk, Jernej Zupančič

**Mladinski raziskovalni socialnogeografski tabori so že uveljavljena oblika dela z mladimi na narodnostno mešanem območju v Pomurju. Prispevek osvetljuje gospodarsko in narodnostno strukturo naselja Hodoš - Hodos, hkrati pa na kratko podaja namen taborov in njihovo metodološko zasnovu.**

Mladinski raziskovalni socialnogeografski tabori v Pomurju - v prekmurskih naseljih, naseljenih z madžarskim in slovenskim prebivalstvom - so se že dodobra vsidrali kot oblika dela mladih raziskovalcev, po drugi strani pa tudi kot redno terensko delo in vir novih spoznanj geografske problematike narodnostno mešanih območij.

Metodološko in tematsko imajo raziskovalni tabori predvsem naslednja področja:

- raziskava narodnostne strukture naselja,
- raziskovanje demografskih, ekonomskih in infrastrukturnih značilnosti naselja kot pogojev ohranjanja poselitve na območjih, kjer v Sloveniji živi madžarsko prebivalstvo,
- spoznavanje pokrajinskih posebnosti in razvojnih značilnosti subpanonske regije,
- spoznavanje nekaterih metod in tehnik raziskovalnega dela v geografiji, ki so v šolskem izobraževanju manj prisotne.

V ospredju je geografsko vrednotenje narodnostne problematike, ki se vedno pogosteje pojavlja tudi v mednarodni geografski raziskovalni dejavnosti. Osrednjo raziskovalno tematiko dopolnjuje tudi udeležba mladih raziskovalcev, saj je vsako leto med mladimi precejšnje število pripadnikov narodnostnih manjšin: Slovencev iz Avstrije in Italije ter Madžarov iz Slovenije. Narodnostno strukturo kot del geografskega okolja smo raziskovali z dveh različnih vidikov:

- vpliv sprememb v naselju in na območju, ki sta jih po vojni povzročili deagrarizacija in industrializacija (sprememba etnične strukture naselja,

spremembe v strukturi madžarske narodnosti, vplivi spremenjene ekonomske in morfološke vsebine naselja, spremembe v zaposlovanju, pojav dnevne migracije in trajnega odseljevanja prebivalstva itd.) ter

- razlike v reagiranju madžarskega in slovenskega prebivalstva oziroma vpliv etničnega dejavnika na dogajanja v pokrajini.

Narodnostno mešano ozemlje v Prekmurju obsega 33 naselij: 11 v murskosoboški ter 22 v lendavski občini. Prvi del predstavlja razmeroma ozek obmejni pas na vzhodnem Goričkem, gričevnati pokrajini, ki se precej na široko nadaljuje še na Madžarsko ter v Avstrijo. Gričevje je tu že precej znižano in položno, s širokimi slemeni ter vmesnimi dolinami. V teh so nastale tudi večje vasi, ni pa se razvil večji centralni kraj (2).

V eni od teh dolin leži ob mednarodnem mejnem prehodu naselje Hodoš, najsevernejše izmed narodnostno mešanih v Prekmurju.

V okviru mladinskih raziskovalnih taborov smo ga doslej proučevali že trikrat - leta 1976, leta 1979 in zadnjič julija 1989. V prispevku, ki se naslanja predvsem na rezultate zadnjega tabora, želimo prikazati položaj madžarske narodnosti v procesu socialnoekonomskega razvoja vasi oz. podeželja nasploh.

### GOSPODARSKE OSNOVE NASELJA

Mladinski raziskovalni tabori v Prekmurju po že ustaljeni praksi proučujejo način in pogoje gospo-

darjenja ter gospodarske sestave naselij. Le-ta zajema predvsem:

- naravne razmere ter njihova primernost za kmetijstvo,
- socialno-posestno strukturo kmečkih gospodarstev ter razdrobljenost posesti,
- opremljenost kmetij s stroji oz. kmetijsko mehanizacijo,
- kmetijsko usmerjenost ter tržno naravnost,
- zaposlenost prebivalstva ter dnevno migracijo delovne sile.

Goričko je dolgo zadržalo povsem agraren značaj in ga povečini kaže še danes. Hodoš ni v tem pogledu nobena izjema. Naravni pogoji sicer niso posebno ugodni, saj so se na pliocenskih sedimentih razvile predvsem peščene prsti, v dnu dolin pa so zemljišča zaradi zastajajoče vode pogosto mokrotna.

Kljub temu pa je obdelovalnih površin dobra polovica, od tega največ njiv (29,4 %) ter travnikov (19,7 %) (podatki katastra iz leta 1979). Z anketo smo dobili nekoliko drugačne podatke: njivske površine so rahlo precenjene, gozdne pa podcenjene. Prav tako je število parcel, ugotovljenih z anketo, manjše kot v katastrskih podatkih. Vsekakor pa gre za precejšnjo razdrobljenost kmetijskih zemljišč, čeprav je tu manjša kot na Murski ravnini. Na Goričkem namreč prevladuje poljska razdelitev v prehodnih oblikah med grudami in delci, medtem ko v ravnini na pasove ali celo jermene (1). Neugodna je tudi precejšnja oddaljenost, saj je kar 35 % njivskih parcel oddaljenih nad 1 km od lastnikov.

Tudi socialno-posestna sestava ni posebno ugodna, saj ima le slabo tretjina (29 %) kmetov nad 10 ha zemlje, 27,5 % pa 5 - 10 ha. Prevladuje torej drobna posest. Vendar pa so srednje in večje posesti ostale v rokah čistih kmečkih ter mešanih gospodinjev. Prva obsegajo povprečno 9,8 ha, druga pa 8,19 ha, nekmečka pa 0,8 ha. Starostna struktura gospodinjev, ki imajo zemljo, je še razmeroma ugodna. Večina teh ima naslednika na kmetiji.

Lastništvo kmetijske zemlje proporcionalno ustreza narodnostni oz. jezikovni sestavi. Tako imajo madžarska gospodinjstva v lasti 70 % kmetijskih površin, narodnostno mešana 22 % ter slovenska 8 %.

Ustrezno temu so kmetije opremljene s kmetijsko mehanizacijo. Madžarska, v večji meri kmečka ali mešana gospodinjstva z večjo posestjo so poveči-

ni tudi bolj opremljena.

V kmetijstvu je poleg žitaric pomembna tudi živinoreja, saj 88,4 % gospodinjev redi živino. (Živino zaradi primerjave pretvorimo v GVŽ, pri čemer je 1 GVŽ = 1 krava). Prevladuje govedo (46,8 %) ter svinje (30 %). Največ živine imajo čisti kmetje - povprečno 12,8 GVŽ.

V obdobju 1979 - 1989 je število živine nadovalo pri skoraj vseh gospodinjstvih, najbolj pa pri nekmečkih (od 8,6 GVŽ na 2,0 GVŽ). To jasno dokazuje socialno preseljitev iz kmečkih ali mešanih v različne nekmečke poklice ter postopno opuščanje kmetijstva.

Kmetijstvo je še v precejšnji meri samooskrbno in prodajajo le presežke. Med tržnimi proizvodi so na prvem mestu žitarice (prodaja jih 53,6 % gospodinjev), mleko (42 %), goveje meso (34,8 %) ter svinjsko meso (30,4 %). Večinoma prodajajo preko KZ (62,3 %). Leta 1979 je imela prodaja preko KZ še večjo vlogo (elaborat tabora iz leta 1979).

Pomembnost kmetijstva se odraža tudi v zaposlenosti. Od 160 aktivnih prebivalcev jih dobra polovica (57,5 %) dela na Hodošu, seveda kot kmetje. Ostali dnevno potujejo na delo v bližnje industrijske obrate, največ pa v Mursko Soboto. Na Hodošu (na kmetiji) delajo predvsem starejši, madžarski prebivalci, medtem ko industrijski centri privabljajo mlajše ljudi iz narodnostno mešanih in slovenskih gospodinjev. Kraj in vrsta dela sta pogojena generacijsko in sta po drugi strani posledica strokovnega izobraževanja. Dnevni migranti s srednjo, višjo in visoko šolo se zaposlujejo skoraj izključno v Murski Soboti. Neredko pa se tja tudi za stalno preselijo.

#### PREBIVALSTVENA PROBLEMATIKA IN SPREMEMBE V ETNIČNI STRUKTURI NASELJA

Podatke o gibanju in strukturi prebivalstva smo povzeli po rezultatih na terenu opravljenega anketiranja. Anketirali smo 69 gospodinjev z 272 prebivalci, kar znaša 85 % celotnega prebivalstva. Analiza prebivalstvenih podatkov je potekala tako na nivoju posameznikov kot tudi gospodinjev, ki smo jih tipizirali glede na njihove starostne, ekonomske, izobrazbene in etnične značilnosti.

- Osnovna ugotovitev o prebivalstvenem razvoju je

njegovo številčno upadanje in slabšanje demografske strukture. Največ ljudi je na Hodošu živelo leta 1910 - 496, stalno pa upada po letu 1953 in je leta 1981 znašalo le še 339. Upadanje se je nadaljevalo tudi v osemdesetih letih, vendar je proces počasnejši in kaže na stabilizacijo števila prebivalstva. Demografsko nazadovanje je tesno povezano z odseljivanjem, ki številčno močno presega doseljivanje. Med odseljenimi so predvsem mladi ljudje (70,1 % je bilo ob odselitvi mlajših od 25 let), ki so se zlasti zaradi iskanja zaposlitve v znatnem številu odselili v tujino (37,3 %) in občinsko središče Mursko Soboto (20,9 %). Najbolj negativna posledica je ostarevanje prebivalstva. Procesi depopulacije, ki se sicer umirjajo, niso bili ozko vezani le na narodnostno mešana naselja občine Murska Sobota, pač pa so obsegali tudi sklenjeno območje slovenskih naselij na osrednjem Goričkem. Vendar je pojav pri madžarskem prebivalstvu zaradi majhnega števila in majhnega območja, kjer so avtohtono in sklenjeno poseljeni, bolj problematičen.

- Že omenjene slabosti gospodarske strukture in demografskih procesov so povzročile relativno poslabšanje izobrazbene oziroma kvalifikacijske strukture zaposlenega prebivalstva (samo 18 % prebivalcev, starejših od 14 let, ima strokovno izobrazbo).
- Narodnostno je Hodoš predvsem madžarsko naselje, čeprav delež madžarskega prebivalstva med zadnjimi popisi nekoliko upada. Leta 1961 je znašal 77,4 %, leta 1971 77,0 % ter leta 1981 71,4 %. Ostali del prebivalstva predstavljajo skoraj izključno Slovenci. Večanje deleža Slovencev je povezano predvsem z narodnostno mešanimi zakoni, ki so se številčno okrepli po prvih pojavih deagrarizacije ter zaposlovanju Hodošanov v okoliških naseljih in Murski Soboti. Z anketo smo ugotovili 43 madžarskih, 7 slovenskih in kar 19 narodnostno mešanih gospodinjstev. Vendar izkušnje z dela na terenu in analize popisnega gradiva kažejo, da narodnostno mešani zakoni nimajo tako bistvenega vpliva na manjšanje števila madžarskega prebivalstva. Podatki popisa za vseh 11 naselij v občini, kjer avtohtono žive Madžari, kažejo, da kar 42,1 % le-teh živi v narodnostno mešanih gospodinjstvih. Vzroke je treba iskati v odseljivanju in ostarevanju prebi-

valstva.

Analiza razlik med madžarskim in slovenskim prebivalstvom Hodoša kaže, da je madžarsko prebivalstvo prostorsko in socialno manj mobilno, bolj izpostavljeno ostarevanju, ekonomsko pa močneje vezano na tradicionalno agrarno dejavnost območja. Vzroki so predvsem v socioloških in ne v etničnih razlikah. Slovenci so se priseljevali posamično in so bili že ob priselitvi v dobršni meri kvalificirani za poklice v nekmetijskih dejavnostih.

Priseljevanje ni bilo v nobenem obdobju tako močno, da bi lahko danes na Hodošu živelo večje število ostarelega slovenskega prebivalstva.

- Analiza demografskih in socioekonomskih razmer na Hodošu in v ostalih naseljih z madžarskih prebivalstvom v občini Murska Sobota kaže, da morata biti za normalen razvoj narodnosti zagotovljeni dve osnovni skupini pogojev:
- možnost vključevanja pripadnikov narodnosti v življenje širše regionalne skupnosti in
- zagotavljanje ustreznih pogojev socialnega in ekonomskega življenja na območju, kjer je narodnost avtohtono poseljena.

Če so prvi pogoji normativno in vsaj pri mlajših generacijah madžarskega prebivalstva tudi dejansko uresničeni, pa rezultati raziskovalnih taborov in nekaterih analiz kažejo, da je osnovni problem Hodoša in ostalih narodnostno mešanih naselij v slabi gospodarski, socialni in infrastrukturni razvitosti območja. Stanje nam posredno ilustrira tudi podatek, da vedno manjše število Madžarov v murskosoboški občini živi na narodnostno mešanem območju (leta 1961 91,3 %, leta 1971 88,9 % in leta 1981 84,2 %), vedno več pa v drugih krajih, zlasti v občinskem središču. Problem predstavlja zlasti beg kvalificirane delovne sile, še posebej madžarske inteligence v urbana nemadžarska okolja, od koder so stiki z izvornim okoljem manj intenzivni, na narodnostno mešanem območju pa pogloblja pasivnost v razvoju.

1. Ilešič S., 1950; *Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem*, SAZU, Dela 2, Ljubljana.
2. Melik A., 1957; *Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino*, (str. 155-178). SM, Ljubljana.
3. *Narodnostno mešana območja v SR Sloveniji*, *Geographica Slovenica* 16, IGU, Ljubljana 1985.
4. *Poročila Mladinskih raziskovalnih socialno-geografskih taborov iz let 1976, 79 in 89*. IGU, Lj.